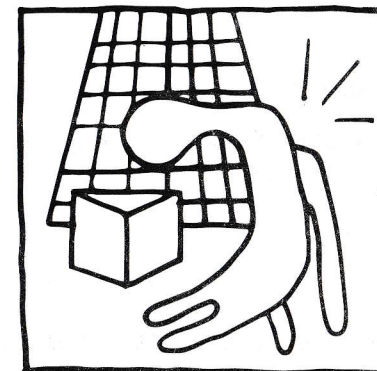

Scrierile tehnice ale lui Freud

Seminar. Cartea I
(1953–1954)

PSIHANALIZĂ
CONTEMPORANĂ

TREI

**JACQUES
LACAN**

Ediție îngrijită de
Jacques-Alain Miller

Traducere din franceză de
Delia Șepețean Vasiliu

Controlul științific al traducerii:
Augustin Cambosie

Editori:
SILVIU DRAGOMIR și cărți
VASILE DEM. ZAMFIRESCU

Director editorial:
MAGDALENA MĂRCULESCU

Design și ilustrație copertă:
FABER STUDIO (ADELINA BUTNARU)

Redactor:
VICTOR POPESCU

Director producție:
CRISTIAN CLAUDIU COBAN

Dtp:
FLORIN PARASCHIV

Corectură:
RODICA PETCU
DUȘA UDREA

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

LACAN, JACQUES

Scrierile tehnice ale lui Freud: (1953–1954) / Jacques Lacan;
trad. din franceză de Delia Șepețean Vasiliu. – București: Editura Trei, 2018
ISBN 978-606-40-0190-0

I. Șepețean Vasiliu, Delia (trad.)

159.9

Titlul original: LE SÉMINAIRE. LIVRE I. LES ÉCRITS TECHNIQUES DE FREUD (1953–1954)

Autor: JACQUES LACAN

Copyright © Editions du Seuil, 1975

Copyright © Editura Trei, 2018
pentru prezenta ediție

C.P. 27-0490, București
Tel./Fax: +4 021 300 60 90
e-mail: comenzi@edituratrei.ro
www.edituratrei.ro

ISBN: 978-606-40-0190-0

Cuprins

7 *Argumentul traducătorului*

13 Deschiderea seminarului

Momentul rezistenței

21 I. Introducere la comentariile consacrate scrierilor tehnice
ale lui Freud

40 II. Primele intervenții în legătură cu problema rezistenței

56 III. Rezistența și apărările

70 IV. Eul și Celălalt

92 V. Introducere și răspuns la expunerea lui Jean Hyppolite
pe marginea textului *Die Verneinung* de Freud

108 VI. Analiza discursului și analiza Eului

Topica imaginarului

125 VII. Topica imaginarului

150 VIII. Lupul! Lupul!

178 IX. Despre narcisism

195 X. Cele două narcisisme

210 XI. Idealul Eului și Eul ideal

232 XII. Zeitlich–Entwicklungsgeschichte

- 260 XIII. Bascularea dorinței
 280 XIV. Fluctuațiile libidoului
 297 XV. Nucleul refulării

Impasurile lui Michael Balint

- 319 XVI. Primele intervenții în legătură cu Balint
 326 XVII. Relația de obiect și relația intersubiectivă
 344 XVIII. Ordinea simbolică

Vorbirea în cadrul transferului

- 367 XIX. Funcția creatoare a vorbirii
 382 XX. De locutionis significatione
 406 XXI. Adevărul se naște din confuzie
 425 XXII. Conceptul de analiză

Argumentul traducătorului

Orice încercare de traducere întâlnește în calea realizării ei felurite obstacole. Atunci când textul-sursă aparține unui domeniu bine definit și este destinat unui public specializat, dificultăților inerente oricărei transpuneri într-o altă limbă și o altă cultură li se adaugă probleme de echivalare conceptuală. Intervin aici adeseori elemente perturbatoare de natură etimologică, istorică, culturală care vorbesc despre specificitatea fiecărei limbi și despre soluțiile mai mult sau mai puțin fericite propuse și acceptate la un anumit moment dat.

Dificultățile speciale cu care ne-am confruntat în traducerea acestui prim seminar „pe text” (textul lui Freud) ținut de Jacques Lacan vin în primul rând din natura sa insolită de „comunicare efectivă” între „maestru” (J.L.) și „învățăței” (grupul său de lucru) cu ocazia celor 24 de întâlniri din anul universitar 1953–1954. Această interacțiune a devenit ulterior text, în cazul de față un text stabilit de Jacques-Alain Miller și intitulat *Scrierile tehnice ale lui Freud*.

În cele de mai jos, ne propunem să prezentăm trei mari categorii de probleme cu care ne-am confruntat și care au condus la opțiuni care necesită câteva explicații. În primul rând, faptul că discuțiile din cadrul seminarului, care iau forma unui comentariu aplicat al

Introducere la comentariile consacrate scrierilor tehnice ale lui Freud

Seminarul.
Confuzia în analiză.
Istoria nu este trecutul.
Teorii despre ego.

Acest nou an, pentru care vă adresez cele mai bune urări, îl voi începe spunându-vă — *Gata cu distracția!*

În ultimul trimestru, nu ați avut altceva de făcut decât să mă ascultați. Vă spun solemn că în trimestrul care începe acum, vreau, sper, îndrăznesc să sper că și eu am să vă pot asculta într-o oarecare măsură pe voi.

Regula și tradiția seminarului cer ca participanții să contribuie cu ceva mai mult decât un efort personal — le cer să colaboreze prin comunicări efective. Iar această colaborare nu poate veni decât din partea celor interesați la modul cel mai direct de ceea ce facem aici, a celor pentru care aceste seminarii pe text au un sens deplin, a celor care s-au angajat în diverse feluri în practica noastră. Ceea ce nu exclude eventualitatea de a avea și unele răspunsuri pe care voi fi în măsură să vi le dau eu.

Aș aprecia în mod deosebit ca toți și toate, în măsura posibilităților fiecăruia, să faceți efortul maxim de care sunteți în stare pentru a contribui la realizarea acestei noi etape a seminarului. Efortul maxim înseamnă, atunci când voi cere unuia sau altuia să se ocupe de o parte precisă a lucrării noastre comune, să nu mi se răspundă cu un aer plictisit că tocmai atunci are o săptămână deosebit de încărcată.

Mă adresez acum celor care fac parte din grupul de psihanaliză pe care îl reprezentăm. Aș vrea să înțelegeți că dacă acesta s-a constituit ca atare, ca grup autonom, acest lucru înseamnă că avem o misiune care antrenează pentru fiecare dintre noi nimic mai puțin decât viitorul — sensul a tot ce facem și vom avea de făcut de acum înainte în existența noastră. Dacă nu ați venit pentru a vă pune întrebări în legătură cu întreaga activitate, nu văd de ce sunteți aici. Cei care nu sunt sensibili la sensul acestui demers, de ce ar rămâne împreună cu noi și nu s-ar implica mai bine în diverse activități birocratice?

1

Toate aceste gânduri sunt deosebit de utile, după părerea mea, în clipa în care ne propunem să abordăm ceea ce numim în mod curent *Scrierile tehnice* ale lui Freud.

Scrieri tehnice este un termen instituit de o anumită tradiție. Încă de pe vremea lui Freud, a apărut sub titlul *Kleine Neurosen Schrifte* un mic volum *in-octavo*, care aduna o anumită parte din scrierile lui Freud datând din anii 1904–1919 și, care prin titlu, prezentare și conținut indicau că au drept obiect metoda psihanalitică.

Motivația și justificarea acestei forme au rolul de avertisment pentru orice practician lipsit de experiență, care intenționează să se

ocupe de analiză, ajutându-l astfel să evite anumite confuzii legate de practicarea metodei, ca și de însăși esența acesteia.

Există în aceste scrieri pasaje extrem de importante care fac vizibil progresul înregistrat de-a lungul acelor ani de elaborare a practicii. Asistăm astfel la apariția treptată a unor noțiuni fundamentale pentru înțelegerea modului de acțiune al terapiei analitice: noțiunea de rezistență și funcția transferului, modul de acțiune și de intervenție în transfer și chiar, până la un anumit punct, rolul esențial al nevrozei de transfer. Este prin urmare inutil să mai insist asupra interesului deosebit pe care îl prezintă acest mic grup de scrieri.

Evident, gruparea acestor texte nu este într-un totuș satisfăcătoare, iar termenul *scrieri tehnice* nu reprezintă probabil elementul de unitate. Și totuși, există o unitate efectivă. Textele reprezintă o etapă în gândirea lui Freud. Iar noi le vom studia din acest unghi.

Este vorba despre o etapă intermediară. Acea etapă ulterioară primei elaborări a ceea ce cineva, un analist a cărui pană nu este întotdeauna în cea mai inspirată dispoziție, dar care a avut de data aceasta o găselniță destul de fericită și pe deasupra frumoasă, a numit *experiența germinală* a lui Freud. Ea precedă elaborarea teoriei structurale.

Începutul acestei etape intermediare trebuie plasat între 1904 și 1909.

În 1904 apare articolul consacrat metodei psihanalitice³, despre care unii spun că este locul în care întâlnim pentru prima dată cuvântul „psihanaliză” — ceea ce este fals, deoarece a fost folosit de Freud cu mult înainte, dar, în sfârșit, acolo este folosit în mod limpede chiar și în titlul articolului. În 1909, sunt prezentate

³ Cf. „Metoda analitică a lui Freud”, în S. Freud, *Opere esențiale*, vol. 11, Editura Trei, București, 2010.

24 conferințele la *Clark University* și are loc călătoria lui Freud în America împreună cu fiul lui, Jung.

Dacă ne uităm la ce se întâmplă în 1920, asistăm la elaborarea teoriei instanțelor, a teoriei structurale sau metapsihologice, cum a numit-o Freud. Este o altă parte din moștenirea experienței și descoperirilor freudiene.

Putem observa astfel că scrierile pe care le numim „tehnice” se întind între aceste două momente. Ceea ce și explică sensul pe care îl dobândesc. Ne-am face o concepție eronată să credem că unitatea lor se datorează faptului că Freud vorbește în ele despre tehnică.

Într-un anume sens, Freud a vorbit mereu despre tehnică. Este suficient să vă amintesc acele *Studien über Hysterie*, care nu sunt altceva decât o lungă prezentare a descoperirii tehnicii analitice. O tehnică în formare în aceste studii care devin astfel deosebit de importante. Dacă ne-am propune să facem o expunere completă, sistematică, a dezvoltării tehnicii la Freud, ar trebui să începem cu ele. Motivul pentru care nu ne oprim la aceste *Studien über Hysterie* este pur și simplu faptul că nu sunt ușor accesibile, din moment ce nu toți citiți în germană și nici chiar în engleză — și există, bineînțeles, și alte motive, în afara oportunității, pentru care am preferat să ne oprim la *Scrierile tehnice*.

Chiar și în *Interpretarea viselor*, este vorba tot timpul, fără încetare, despre tehnică. Dacă lăsăm deoparte scrierile pe teme mitologice, etnografice, culturale, nu există lucrare în care Freud să nu spună ceva despre tehnică. Inutil să mai subliniez faptul că un articol ca „Analiză cu final și analiză nesfârșită”, apărut prin 1934, este unul dintre cele mai importante articole referitoare la tehnică.

Aș vrea în continuare să subliniez spiritul în care mi se pare de dorit să continuăm în acest semestru comentariul scrierilor despre care vorbim. Este o precizare pe care trebuie să o facem încă de acum.

Dacă socotim că suntem aici pentru a ne opri admirativ la textele freudiene și a ne exprima entuziasmul, satisfacția noastră va fi cu siguranță deplină.

Scrierile au o prospețime și o vioiciune cu nimic mai prejos decât cele prezente în celelalte scrieri ale lui Freud. Personalitatea sa ni se dezvăluie uneori atât de direct încât o întrezărim la tot pasul. Iar tonul simplu și deschis reprezintă chiar și numai el un fel de lecție.

Dezinvoltura cu care tratează în mod special regulile practice recomandate ne ajută să înțelegem că, pentru Freud, era vorba despre un instrument, în sensul în care putem spune, de pildă, că ținem bine ciocanul în mână. *Bine ținut de mâna mea*, spune el în esență, și uitați-vă cum îl țin eu de obicei. Poate alții ar prefera o unealtă puțin altfel, mai bună pentru mâna lor. O să întâlniți pasaje care exprimă acest lucru și mai limpede decât am reușit eu sub această formă metaforică.

Formalizarea regulilor tehnice este prin urmare tratată în aceste scrieri cu o libertate care este prin ea însăși o concluzie suficientă, un beneficiu și o recompensă. Nu există ceva mai salubru și mai eliberator. Nu există ceva care să arate mai limpede că adevărata problemă este în altă parte.

Și asta nu e totul. Există în felul în care Freud ne comunică ceea ce am putea numi căile adevărului gândirii sale și o altă fațetă, cea pe care o descoperim în pasaje aflate poate în plan secund, dar care sunt totuși foarte sensibile. Este vorba despre latura în suferință a personalității lui, despre felul în care percepe nevoia de autoritate și, în legătură cu aceasta, despre o anume subapreciere fundamentală resimțită de cel care are ceva de transmis sau de lămurit în legătură cu așteptările lui din partea celor care îl ascultă

26 și îl urmează. O anume neîncredere profundă față de felul în care lucrurile sunt aplicate și înțelese apare în nenumărate locuri. Cred chiar, așa cum veți vedea, că există la el o subapreciere foarte specifică în legătură cu materialul uman pe care îl are la îndemână în lumea contemporană. Cu siguranță doar așa putem înțelege de ce Freud, spre deosebire de ceea ce se întâmplă în scrierile lui, și-a exercitat la modul concret întreaga autoritate pentru a garanta, credea el, viitorul analizei. A fost deopotrivă reticent în raport cu tot felul de deviații — în sensul cel mai concret — care au apărut și imperativ în felul în care a vegheat la organizarea în jurul lui a transmiterii mesajului său.

Iată ce ne poate revela o lectură sumară a laturii istorice a acțiunii și prezenței freudiene. Ne vom mulțumi cu acest registru? Bineînțeles că nu deoarece, deși interesante, stimulante, plăcute și amuzante, rezultatele unui asemenea demers nu ar fi pe măsura așteptărilor noastre.

Până acum, comentariile mele la textele freudiene au fost ghidate de întrebarea *Ce facem când facem analiză?* Examinarea acestor mici scrieri va continua în același stil. Voi porni deci de la actualitatea tehnicii, de la ceea ce se spune, se scrie și se practică în materie de tehnică analitică.

Nu știu dacă majoritatea dintre cei de față — sau cel puțin o parte, vreau să sper — este conștientă de următoarea situație. Atunci când astăzi — și vorbesc despre prezent, anul 1954, acest an nou în care abia am intrat — observăm felul în care diverșii practicanți ai analizei gândesc, exprimă și își construiesc tehnica, suntem siliți să spunem fără să exagerăm că suntem în cea mai deplină confuzie. Vă informez că în ziua de azi, printre analiștii care gândesc — ceea ce le reduce deja numărul — nu există probabil

27 niciunul care să aibă, pe probleme de fond, aceeași idee ca și oricare altul dintre contemporanii sau colegii lui în legătură cu ceea ce se face, se urmărește, se obține în analiză, ca și în legătură cu lucrurile despre care este vorba în cadrul acesteia.

Situația a ajuns până acolo încât v-aș propune chiar un mic joc prin care să ne amuzăm comparând concepțiile extreme — am vedea că formulările la care se recurge sunt perfect contradictorii. Și acest lucru fără să ne oprim la amatorii de paradoxuri — care, de altfel, nici nu sunt prea numeroși. Problematika este destul de serioasă pentru ca diverșii teoreticieni să își dorească să o abordeze folosindu-și în vreun fel fantezia, iar umorul este în general absent din elucubrațiile lor despre rezultatele terapeutice, despre formele, procedeele și căile prin care le-au obținut. Majoritatea se mulțumește să se agațe de balustrada, de parapetul reprezentat de un fragment din elaborarea teoretică freudiană. Iar acest lucru este singurul care îi dă fiecăruia garanția că mai poate comunica cu cei care îi sunt confracți și colegi. Doar prin intermediul limbajului freudian se menține astfel o comunicare între practicieni care au în mod evident concepții destul de diferite despre acțiunea lor terapeutică și, chiar mai mult, despre forma generală a acestui raport interuman care se numește psihanaliză.

Când spun *raport interuman*, este evident că privesc lucrurile așa cum sunt ele astăzi. Într-adevăr, doctrinele moderne s-au focalizat pe teoretizarea raportului existent între analist și analizat, pentru a încerca să găsească o bază stabilă conformă cu experiența lor concretă. Aceasta este fără îndoială direcția cea mai fecundă dezvoltată după moartea lui Freud. M. Balint o numește *two-body psychology* — termen care nu îi aparține, ci a fost preluat de la defunctul Rickman, una dintre puținele persoane care a avut o anumită originalitate

teoretică în mediul analiștilor de la moartea lui Freud încoace. În jurul acestei formule putem aduna toate studiile despre relațiile de obiect, despre importanța contratransferului și despre o serie de termeni conecși printre care, în prim-plan, fantasma. Prin urmare, inter-reacția imaginară dintre analizat și analist este un lucru de care va trebui să ținem seamă.

Putem spune că suntem astfel pe un drum care ne permite o corectă situare a problemelor? Pe de-o parte, da. Pe de alta, nu.

Interesul de a demara o cercetare de acest fel este imens, cu condiția să fie extrem de bine subliniată originalitatea față de o *one-body psychology*, psihologia constructivistă obișnuită. Dar este oare suficient să spunem că e vorba despre un raport între doi indivizi? Această întrebare ne permite să întrevădem impasul în care au ajuns astăzi teoriile privitoare la tehnică.

Nu vă pot spune mai mult pentru moment — deși, cei obișnuiți cu acest seminar veți înțelege că nu există niciun fel de *two-body psychology* fără intervenția unui element terț. Dacă vorbirea este considerată, așa cum și trebuie, drept punctul central al perspectivei, experiența analitică nu poate fi formulată în complexitatea ei decât în cadrul unui raport în trei, și nu într-o relație în doi.

Toate acestea nu înseamnă că este imposibil ca unele fragmente, bucăți, felii importante să fie exprimate într-un alt registru. Putem înțelege însă cu ce dificultăți se confruntă teoreticienii. Dacă însă trebuie să ne reprezentăm baza relației inter-analitice ca pe ceva efectiv triadic, este clar că există mai multe moduri de a alege două elemente din această triadă. Accentul poate fi pus pe una sau pe alta dintre cele trei relații diadice care se stabilesc în interior. Așa cum veți vedea, aceasta este modalitatea practică de clasificare a unei bune părți a scrierilor teoretice privitoare la tehnică.

Toate acestea vi se pot părea deocamdată destul de abstracte, așa că voi încerca să vă spun unele lucruri mai concrete ca a introduce la discuția noastră.

Voi trece rapid în revistă experiența germinală parcursă de Freud, despre care am vorbit mai înainte, cea care a făcut în bună măsură obiectul lecțiilor noastre din ultimul trimestru, centrat în jurul acestei noțiuni, și anume faptul că reconstituirea completă a istoriei personale a subiectului reprezintă elementul esențial, constitutiv, structural al progresului analizei.

Consider că v-am făcut demonstrația faptului că acesta a fost punctul de plecare pentru Freud. În cazul lui, a fost de fiecare dată vorba despre înțelegerea unui caz singular. Aceasta este importanța fiecăreia dintre cele cinci mari psihanalize. Cele trei de care ne-am ocupat, pe care le-am elaborat și fasonat împreună, sunt o dovadă în acest sens. Progresul înregistrat de Freud, descoperirea pe care a făcut-o, se datorează felului de a aborda un caz în singularitatea lui.

A aborda un caz în singularitatea lui, ce înseamnă de fapt? Înseamnă în primul rând că, pentru el, interesul, esența, fundamentul, dimensiunea proprie a analizei constă în reintegrarea de către subiect a propriei sale istorii până la ultimele ei limite sesizabile, adică până la o dimensiune care depășește cu mult limitele individuale. Înseamnă să îl fundamentezi, să îl deduci, să îl demonstrezi plecând de la mii de puncte din textele lui Freud, lucru pe care l-am făcut împreună de-a lungul ultimilor ani.

Această dimensiune ne dezvăluie accentul pus de Freud în fiecare caz pe unele puncte esențiale care trebuie controlate de tehnică și pe care le voi numi paliere ale istoriei. Este vorba despre un accent pus pe trecut, așa cum poate să pară la prima vedere? V-am